

**R. P. Ildephonsi Peñafiel E' Societate Jesu, Quondam In
Cusquensi Collegio Sacrae Theologiae Primarij
Antecessoris ... Theologia Scholastica Naturalis**

Peñafiel, Alonso

Lugduni, M.DC.LXXIIX.

4. Tertium argumentum principale ponitur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95871](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95871)

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 175

esse effectus in eodem genere: ergo certum, & euidens est esse numen aliquod diuinum quod sit ens à se primum & immobile perfectum, & alterius boni minime egens qui Deus dicitur.

207 Quod autem quod habet causam finalem, habeat etiam efficientem, sic patet; quia causa finalis immediate non producit suum effectum, sed mediate, hoc est mouendo causam efficientem ut producat illum; unde inter causam finalem, & effectum necessario mediat causa efficiens, quae mota à fine ad producendum effectum causae finalis producit illum, v. g. sanitas non producit positionem amarum immediate, neque cisionem venae & alia medicamenta, quae sunt effectus sanitatis, sed potius mediante medico, & reliquis artificibus sanitatis, quia sanitas mouet medicum, & medicus motus à sanitate producit tales effectus, quare euidenter concluditur effectum causae finalis non posse solum habere esse à fine, sed etiam à causa efficiente, & ex eo quod cognoscimus habere causam finalem, necessario debemus cognoscere habere causam efficientem.

SVBSECTIO IV.

Tertium argumentum principale ponitur.

208 Hoc argumentum desumitur ex mirabili fabrica vniuersi, ex ordine, & pulchritudine ipsius, quae adeo aperte, ac manifeste Deum esse demonstrant vt merito Regius Propheta insipientem eum appellauerit, qui oculis vsurpans clare opera haec omnia caelo; terraque compacta & negauerit, Deum esse; ratione cuius Tullius 2. de natura Deor. [quid (inquit) potest esse tam apertum, tamque perspicuum, cum caelum suspeximus, caelestiaque contemplati sumus, terrestria lustrauimus, quam aliquod esse numen praestantissimum, quo haec regantur,] & in libro de diuinatione, [esse (inquit) praestantem aliquam, aeternamque naturam & eam suspiciendam, adorandamque hominum generi pulchritudine mundi, ordoque rerum caelestium cogit consueti.] Nam si primo videres horologium, qualia nunc habemus, multis in paribus magnitudine, rotis, ferris instructum quae nexa inter se geminis ponderibus omnes conuertuntur, aut quod opus mirabilius, ac iucundius visu, si sphaeram ab Archimede scientissimo mirabilium rerum machinatore, naturaeque felicissimo imitatore conspiceres, caelum orbium numero ac forma sidera, lumine, ac motu; mundumque omnem à caduca materia fictum occulto motionis, ac volubilitatis principio referebat; nonne optares, atque studes, nosse diligenter quauis, quis impetus; quae machina, paruum illum mundum veslaret, ac scieret? unde principium motus duceretur? quae manus artifex tot res tam varias, tam sapienter in exiguum globum inclusisset, vt animosus poeta Claudianus asserat, primum in admirationem rapuisse, deinceps in risum fecisse prorumpere, Iouem, quem antiquitas vt summum Deorum colebat, autem verba Claudiani auribus perhibere.

*Jupiter in paruo cum cerneret Aethera vitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit:
Hiccine mortalis progressa potentia cura?
Iam meus in fragili luditur orbe labor,
Iura Poli, rerumque fidem, legesque Deorum,
Ecce Siracusus transtulit arte senex,
Inclusus variis famulatur spiritibus astris.*

*Et vniuersi certis moribus orget opus.
Percurrit proprium, mentitus signifer annum,
Et simulata nono Cinthia mense redit.
Iamque suum voluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.*

Nonne tandem ratiocinando conficeres argumentatione necessaria mentem sapientissimi aliquis architecti, tam mirabilis operis inuentricem extitisse, in quo tarditate, ac celeritate dissimillimos motus reget vna conuersio? quod faceret in sphaera perexigua, non potiori iure facies in mundo, vbi non humana ficti orbes arte vertuntur, sed diuina non plumbeis ponderibus, sed naturae momentis suas in sedes omnia deferuntur, non aerugine, non vsu, non vetustate caeli rotae contabescunt, & consumuntur, sed ex eo die, quo sunt factae mouerique coepit, nequaquam variatae in hunc vsque diem seruantur incolumes. [Quid contra leges (inquit Arnobius) principaliter institutas, aut sensu, aut passa est rerum ipsa, quae dicitur, appellaturque natura? Numquid in contrarias qualitates prima illa elementa mutata sunt, ex quibus res omnes consensum est esse concretas? Numquid machinae huius, & mollis, qua vniuersi regimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata, aut dissoluta constructio? Numquid vertigo haec mundi primigenij motus moderamen excedens, aut tardius reperi, aut praecipiti coepit volubilitate raptari? Numquid ab occiduis partibus attollere se alitra, atque in ortus fieri signorum coepit est inclinatio? Numquid ipse siderum sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur atque animantur calore, exarsit, intepuit, atque in contrarios habitus moderaminis soliti temperamenta corrumpit? Numquid luna desinit redintegrare seipsam, atque in veteres formas nouellarum semper restitutione traducere? Numquid frigora, numquid calores, numquid tepores medij inaequalium temporum confusionibus occiderunt? Numquid longos habere dies bruma, & reuocare tardissimas lucis nox coepit aestatis? Numquid suas animas expirauerunt venti, è mortuisque flaminibus neque caelum coarctatur in nubila, nec madidari ex imbribus aetna succedunt? Nonne ex iis omnibus inferes indagatrice mente tanti operis authorem, & conservatorem esse videlicet aliquem, eumque non esse posse, nisi diuinum.

Quod etiam manifeste demonstrat id, quod optime notauit P. Hurtado, videlicet quod terreus orbis, quia gravitate superat aequum petit sub illo esse, & aqua petit enatare terrae quod vtriusque gravitate firmatur. Grauiora enim corpora sibi vendicant locum angustiorum; sicut ampliosem leuia vt aqua, aerque testantur, aer subterraneis carceribus vinctus eos effringit, horridi fragore tantum angustiarum impatiens euolans ad ampliosem regionem per cuius planiciem libere diuagatur effusus. Deinde quos efficit motus terrae; quam coeuit deiectis superbis Regum aulicis adificiis Babylonicis muris labefactis, adaequatis solo Pyramidibus Aegyptiorum: flumina praecipitantia frangari non possunt, nec diu cohiberi repagulis obiectis, quae rapiunt & ad ripas allidunt, vt regionem aeri inferiorem reperant, quo innata gravitate pelluntur; terra elementorum grauissimum, & humillimum, quam aere attollitur in aera, qua violentia tenetur? Quare fulcris sustentatur, quibus fundamentis domus innixa, ne habitatores subito viuos consepeliat certa ruina?

Haec loca ex sua natura sibi vendicare elementa ipsa clarissime testificant: ediscere mihi obsecro

te, cuius virtute aquæ in alueos confluxere ac deferta sublimi sed ex extrema terræ superficie se depressere ad imas terrarum cavitates; seque terræ inuicem subiecere? Terraque à quo iure illi subiugatur [caput extulit vndis?] [quis concludit ostiis mare?] quis carceres statuit nullo pariete, nisi exiguus arenulis, cuius terminos præterire non potest? quis domuit aquam? quis terram extulit? aqua vitro non se subiecit, neque extulit se terra: nam illarum particule cum digladiantur, propria loca capessunt superiorem aqua, terra inferiorem; tota igitur elementalis machina, cum alia comparata cur non vincit hostem debiliorem? cur non subiugat? ergo aqua alias recognoscit vires, quibus comprimitur, & de propria sede detruditur.

212 Cuius hæc virtus? aliorum inquit; at astra cur inuertent naturæ leges? cur eadem virtute astrarum globulus terreus non enat aquis, sed mergitur? Tam minutula corpora non possunt astra e loco mouere, & possunt tam ingentium machinarum leges violare? vires infringere, naturalem ordinem diuertere? ò demens, qui ex huius horologii ordinatissimi cymbali tactu non audis creatorem ipsius, ex ipsius ordine, & pulchritudine non vides, Numinis imperio totum hoc opus mirabiliter gubernari, terram ab aquis immunem, vt homo inhabitaret, eamque coleret, & administraret, vt Dei administraret, & seruus, cui pareret, & cultum deferret. Ecce quam apte cælorum quasi notarum volubilitate mentem vehunt machinamenta ad euidenter cognoscendum, & vt alter loquitur, quasi ad palpandum.

213 Sed iam alia pulchriori similitudine vtamur ad pertinacium Atheistarum mentes conuincendas, qua vsum fuisse Aristotelem testatur Cicero ad simile intentum probandum his verbis: [Præclare ergo Aristoteles si essent (inquit) qui sub terra semper habitavissent bonis, & illustribus domiciliis, quæ essent ornata signis, atque picturis, instructaque rebus his omnibus, quibus abundantij, qui beati putantur, nec tamen exissent vnquam supra terram, acceperissent autem fama, & auditione, esse quoddam Numen & vim Deorum. Deinde aliquo tempore patefactis terræ faucibus ex illis abditis sedibus euadere in hæc loca, quæ nos incolimus, atque exire potuissent, cum repente terram, & maria, cælumque vidissent, nubium magnitudinem, ventorumque vim cognouissent, adspexissentque solem, cuiusque magnitudinem, pulchritudinemque; tum etiam efficientiam cognouissent, quod is diem efficeret, toto cælo luce diffusa: cum autem terras nox opacasset, tum cælum totum cernerent astris distinctum & ornatum, lunæque luminum varietatem, tum crescentis, tum senescentis, eorumque omnium ortus, & occasus, atque in omni æternitate ratos, immutabilesque cursus; hæc cum viderent, profecto esse Deum, & hæc tanta opera Dei esse arbitrarentur; atque hæc quidem ille. Nos autem tenebras cogitemus tantas, quantæ quondam eruptione Æthæorum ignium finitimas regiones obscurauisse dicuntur, vt per bidduum nemo hominem agnosceret; cum autem tertio die sol illuxisset; tunc vt reuixisset sibi viderentur; hoc si idem ex æternis tenebris contingeret, vt subito lucem adspiceremus, quænam species cæli videretur? sed assidue quotidiana, & consuetudine oculorum assuescunt animi, neque admittunt, neque requirunt rationes earum rerum, quas semper vident; proinde quasi nouitas nos magis, quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas causas excitare. Quis enim hunc hominem dixerit, qui cum tam certos cæli motus, tam ratos aliorum ordines, tamque omnia

inte se connexa, & apra viderit, neget in his vllam esse rationem eaque casu fieri dicat, quæ quanto consilio geratur nullo consilio assequi possumus; an cum machinatione quadam moueri aliquid videmus, vt sphæram, vt horas, vt alia permuta, non dubitamus quin illa opera sint rationis; cum autem impetum cæli admirabili cum celeritate moueri, vertique videamus, constantissime consistentem, vicissitudines anniuersarias cum summa salute, & conseruatione rerum omnium dubitamus, quin ea non solum ratione fiant, sed etiam excellenti quadam, diuinaque; ratione licet enim iam remota subtilitate disputandi oculis quodammodo contempleri pulchritudinem rerum earum, quas diuina prouidentia dicimus constitutas: hic tantus cæli ornatus ex corporibus huc, & illuc casu, & temere concurrentibus potuisse effici, cuius sano videtur potestati vero alia qua natura mentis, & rationis expers hæc efficere potuit, quæ non modo vt fieret ratione egerunt, sed intelligi qualia sint sine summa ratione non possunt? Nec vero hæc solum admirabilia, sed nihil maius, quam quod ita stabilis est mundus, atque ita coheret ad permanendum, vt nihil ne excogitari quidem possit aptius. Sic ille lib. 2. de donat. Deorum. Nam si Microchusmon hunc mundum nimirum angustum, atque breuem asseris prudentia administratū, nihilque in eo situm, ac collocatum esse, quod casu atque fortuna gestū sit maxima hæc mundialis machina te tanto illustrior, admirabilior, quanto maior casu constituitur sine consilio administratur? gubernatur abique prudentia; certe vociferatur, & clamat vniuersus orbis, prædicatque non vocibus, sed ad speciem suo Deum creatorem, & moderatorem, inquit Chrylosmus, ponderans verba illa Psal. 18. [cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.] his verbis: [quomodo enarrant dic mihi, vocem non habent, os non possident, illis nō est lingua; quomodo igitur narrant? per ipsum aspectum; cum enim videris pulchritudinem, magnitudinem, celsitudinem, situm, formam per tantum corporis permeare tanquam vocem audiens, & ad aspectum dicens, adores eum, qui tam pulchrum, & admirabile corpus creauit: tacet cælum, sed ipse aspectus vocem tuba clariorem emittit, per oculos, non per aures nos docens; hic enim sensus à natura est illo certior, & manifestior; si enim per libros docuisset, & literas, linguarum quidem peritus scripta didicisset, nesciens vero nihil inde adiutus abiisset, si quis alius non dixisset & diues quidem librum emisset, pauper autem emere non potuisset.

Rursum vocem quidem illam per literas significatam sciens, intus positam nosset, Scythæ vero, Barbarus, & Indus, & Ægyptius, & omnes lingua carentes illa nihil docti abiissent, hoc autem de cælo discere datur; sed Scythæ, & Barbarus, & Indus, & Ægyptius, & omnis homo per terram vadens hanc vocem audiet, non enim per aures, sed per oculos in mentem incidit nostram, visibilibus autem participatio eadem, neque differens, sicut linguarum in hunc pariter librum & idiota, & sapiens intueri poterunt, & pauper, & diues, & quocumque quis veneris, in cælum respiciens, sufficientem accipiet doctrinam ex aspectu; quod quidem, & ipse Propheta innuens, quam vocem creatura Barbaris emittit, & Græcis, & omnibus vniuersaliter hominibus sic intelligi facilem dicebat, non sunt loquaces eorum; hoc est non est genus, neque lingua, quæ hanc vocem intelligere non possit.

Quod vt clarius pateat nobis fingamus mentem 214
mediam

Quaest. I. Vtrum Deum esse dem. possit. 177

media, planicie camporum magnifice structam regiam, qualem Claudianus in Epitalamio de nuptiis Honorij, & Mariae fuisse domum Veneris his elegantibus versibus descripsit.

Excludit senium ludo procul ardua dire.

Permutant radios sylvaque obstante virescunt,

Lemnius hac etiam gemmis exstruxit, & auro,

Admiscens arietis pretio, granibusq; smaragdis,

Suppositis cessas Hyacinthi rupe columnas,

Vergillo paries, & laspide lubrica surgunt,

Limina, de specu quoque solo calcatur Achaes.

In medio glevis redolentibus area diues,

Præbet odoratas menses hic mitis Amomi,

Hic Casia matura seges, Panchæaque surgent,

Sinnama nec siccis frondescent viminalia Cocco,

Tarda que sudanti prorumpunt balsama succo.

Vel si maius vitis colorum lineamentis, in mentis tabulis depinge palatium hoc, quale his verbis Ovidius Regiam solis domum eleganter descripsit.

Regia solis erat sublimibus alta columnis,

Clara micante auro, flammæque imitante

pyropo.

Cuius ebur nitidum fastigia summa regit,

Argenti bifores radiabant lumine valva.

Materia superabat opus, nam Mulciber illic

Æquora calerat medias cingentia terras,

Terrarumque orbem, columque quod immi-

net orbi,

Ceruleos habet unda Deos Tritonæ canorum,

Proteaque ambiguum Balænarumq; prementem,

Ægeonæ suis immania terga lacertis,

Doridaque & natas, quarum pars nare videtur,

Paris in mole sedens virides siccare capillos,

Pisce vehi quædam: facies non omnibus una est,

Nec diuersatamen, qualem decet esse fororum.

Terra viros, vrbisque gerit, sylvasque fera, q;

Fluminaque, & nimphas, & cætera Numina

ruris.

Hæc super imposita est cæli fulgentis imago,

Signaque sex foribus dextris totidemque si-

nistris.

Hancque magnificam domum auro argenteq; pavimentatam erectis vndique parietibus cœlum versus sese attollentibus, quadratis non è cristallo, neque ex smaragdo, sed ex fulgentibus, ac micantibus carbunculis, & adamantibus exornatam, lapidibus cœtum saphyrum, omni- que ornatu gemmarum illustre splendidum vndique ac radians flammeo fulgore tenebras depel- lens possidentem, & continentem, in cuius medi- tulio mira voluptatis oblectamento oculis vsur- pes hortos artificiosissimos, vbi blandiatur sen- sibus, hic viridicata sylva minorum ferarum & animi liberarum plena, illic pratum floribus va- riis, ac bene olentibus depictum, alibi pomarium arboribus in quincuncem dispositis constum, & arbores maturis fructibus onustæ, vbi laurus, buxus, hederæ, myrtus mille formis animan- tium nauium, castellorum, & arcium, aliarumque rerum, vel naturæ, vel arte factatum, tum puta- tione, tum traductione finguntur, vbi conuestiti parietes opere topiario, concameratæ pergulæ circumductæ sepes, vel attonsis, vel adductis ar- buscularum ramulis frondibusque visuntur, vbi vaga seminibus vva gignitur, oculos etiam ar- borum viridantium, & multis partibus quam sunt hæc nostre pulchriorum litorumque fœ- ctum ramos onerantium, fœctum inquam spe- ciosissimorum, & figuratum venustissimarum, quin & vitium populos altas maritantium, & in

I. P. tom. II.

his vuarum purpure certantium, & tot planta- riorum, florum quibus quasi latissimis coloribus humus depingitur, & gemmeis honorib⁹ corona- tur, aspectus voluptate multa pascit. Visuntur ibi ambulacra rosarum, sepibus vtrinque munita, hinc purpureæ candidæq; rosæ ramulo ex eodem prodeuntes, visuntur frigida, arque vmbrosa ca- uernæ, vocem multiplicatam referentes, rivuli gelidarum aquarum artificio mirabili per ocul- tissimos tubos, vel in summum collis iugum erumpere, vel in organorum musicorum fistulis sonum edere, vel in autum fictatū gutture cantum æmulari, vel è lapideo cratere per sifunculos æneos impellente spiritu, salientes in sublime pellucidi, ac murmurantis fontis blanditias imi- tari; toraque viridantia illa perennium rivulo- rum cursibus recubibus, ac meandris irrigantur, quorum aquulæ vitro pellucidiores ad vmbili- cos, aliosque versicorales lapillos molliter allisæ fractæque dulcissime strepitare videantur.

Præterea piscinæ ludentibus piscibus caueæ garrientibus auculis refertæ, quæ tam diuersis, & picturatis pennis visum, liquidissimis canti- bus, quos tenui gutture meditantur, auditionem mirabiliter recreant, lenibusque auris perstrictæ arborum comæ, placidam, suauemque mu- rationem edunt, nares odoribus ambrosiis, quos essant aromata flores, & herbæ perfundunt gustui suauitatem à lapidibus gratissimis oble- ctatio carpatur, ac tandem nihil illi reperitur, quod amorem suum non conciliet, quod in ad- imitationem non rapiat. Tandem omnia ea arte connexa vt irrequieta vertigine circumacta sin- gula suum teneant locum, neque eius palatii in- habitatores motum sentiant, nisi diligenter at- tendant, & intendant animum haurientem cum admiratione voluptatem ex accords concordia motuum.

Si ergo tibi persuadere contenderem, Aulam hanc regiam, domum hanc magnifice constru- ctam miris oblectationum fluminibus redundan- tem nullo auctore, nulla ratione, neque concilio factam, aut artis regulis fabricatam, sed casu, ac fortuna confectam, certe iute quidem optimo ludibrium tibi deberem tuumque ritum suffi- cientem excitarem, neque insanum, ac secutien- tem mente captum iudicares; mihi que eluden- do in hæc prudentia plena verba prorumpentes, prudens casus, qui tantam pulchritudinem oculis hominum parat masticam, ad arbores varie- tatem, ad flores admirationem, denique ad cuncti operis prospectionem excitat mirabiliter.

Si igitur tam paruum opus sapientissimum creatorem tibi manifeste demonstrat, erige ani- mum, & oculos in vniuersum orbem conice; circumspice hoc magnum magni Principis Pa- latium, oculis lastra, illustrem illustris machi- nam Architecti, qua constitui arte, quo artificio ædificari mundum hanc videat, quæ mollitio, quæ ferramenta, qui vectes, quæ machinæ, qui ministri, tanti funeris fuerunt? quemadmodum autem obedire & parere voluntati Architecti aër, ignis, aqua, terra, potuerunt; cuius qui- dem administratio nihil habet in se, quod repre- hendi possit, quod amputari; doceat ergo ali- quis potuisse melius, sed nemo vnquam docebit, & si quis corrigere aliquid vult, aut deterius faci- ciet, aut id quod fieri non potuit, desiderabit. Quod si omnes mundi partes ita constitutæ sunt, vt neque ad vsum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores, videamus vtrum ea fora-

Z tuita

tuita sint, an eo statu, quo coherere nullo modo poterint, nisi sensu moderante, diuinaque providentia; si ergo meliora sunt ea, quae natura, quam illa, quae arte perfecta reperiuntur, nec ars efficit quicquam sine ratione, nec natura quidem rationis expers est habenda; qui igitur conuenit signum, aut tabulam pictam cum adspexeris scire adhibitam esse artem; cumque procul cursum nauigij videris, non dubitare quin id ratione, atque arte moueatur, aut cum solarium, vel descriptum, vel ex aqua contemplare, intelligere, declarari horas arte, non casu; mundum autem, qui & has ipsas artes, & earum artifices, & cuncta complectatur, consilij, & rationis esse expertem putare; quod si in Scythiam, aut in Cinnae sphaeram aliquis tulerit, cuius singulae conversiones idem efficiunt in Sole, & in Luna, & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in caelo singulis diebus, & noctibus quis in illa barbarie dubitet, quin ea sphaera sit perfecta ratione? hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur, & sunt omnia casu ne ipse sit effectus, aut necessitate aliqua, an ratione, ac mente diuina mirabiliter productus, certe quis videat omnia haec ratis ordinibus moderata immutabilique constantia haud quamquam neget in esse aliquem non solum habitorem in hac caelesti, ac diuina domo; sed etiam rectorem, & moderatorem, & tanquam tanti operis, tantique muneris Architectum, in qua veluti pulcherrimum pavimentum principio terra vniuersa cenatur, locata in media mundi sede, solida, & globosa, & vndique ipsa in sese nutibus suis conglobata, vestita floribus, herbis exornata, frugibus decorata, & arboribus, quorum omnium incredibilis multitudo insatiabili varietate distinguitur. Adde huc fontium gelidas perennitates, liquores perlucidos omnium riparum vestitus viridissimos, speluncarum conciuas latitudines, saxorum asperitates, impendentium montium altitudines, immensitatesque camporum; adde etiam reconditas auri, argentiisque venas infinitamque vim marmoris.

216 Quae vero & quam varia genera bestiarum, vel feriorum, vel ferarum; qui volucrum lapsus, atque cantus, qui pecudum pastus, quae vita syluestrius, at vero quanta maris est pulchritudo; quae species vniuersi, quae multitudo & varietas insularum, quae amoenitates horarum, & littorum; quot genera, quamque disparia, partim submersarum, partim fluitantium, atque innatantium belluarum, partim ad saxa natiuis testis inhaerentium, ipsum autem mare sic terram appetens littoribus claudit, ut vna ex duabus naturis conflata videatur.

217 Exinde mari finitimus aer quasi cristallinorum parietum huius aulae regiae, palatijque magnificentissimi constructio, qui die, & nocte distinguitur, isque tum fusus, & extenuatus in sublimem fertur; tum autem concretus innobis cogitur, humoremque colligens, paruimentum regie irrigat, terram augeat imbribus tum effluens huc, & illuc, ventos efficit. Idem annuas frigorum, & calorum facit varietates, idemque & volatus alitum substat, & spiritu ductus alit, & sustentat animantes. His quasi parietibus innitens rectum fulgentissimum splendentem inquam, ac micantes fornices caelorum à domiciliis nostris altissimi omnia cingentes, & coercentes firmamenti complexus saphyro pulchriores, scin-

tillantibus planctis, fulgurantibus Astris, Sole, ac Luna infinito intervallo carbuncules, & adamantes incredibili, ac pulcherrimo splendore superantibus ad miraculum exornati, in quibus cum admirabilitate maxima ignea formae cursus ordinatos definiunt; ex quibus sol, cuius magnitudine multis partibus terra superatur, circum eam ipsam voluitur, isque Oriens, & Occidens, diem, noctemque conficit, & modo accedens, tum autem recedens binas in singulis annis reversiones ab extremo contrarias facit, quarum intervallo, cum quasi trinitia quaedam contrahit terram, tum vicissim latificat, ut cum caelo hilarata videatur; sequitur stellarum inerrantium maxima multitudo, quarum ita descripta distinctio est; ut ex notarum figurarum similitudine nomina inueniantur; quaeque in caelis; quae sibi propria volubilitate contorquentur; earum denique perennes cursus, atque perpetui cum admirabili, incredibilique constantia liquido, ac manifeste declarant, harum gubernatricem vim, & mentem esse diuinam, ut haec ipsa qui non sentiat diuinitatis vim habere, is nihil omnino sensurus esse videatur; nulla igitur in caelo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas inest; contraque omnis ordo, veritas, ratio, constantia, quaeque his vacant, ea mentis, & falsa, plenaque erroris eum circum terras; caelestem ergo admirabilem ordinem incredibilemque constantiam ex qua conseruatio, & salus omnium omnis oritur, qui vacare, atque carere infinita ac potentissima, sapientissimaque gubernatrice, ac creatrice causa efficacissima putat is ipse mentis expers habendus, & existimandus esse videtur.

Quapropter Theologorum quoque communis, & diuinis libris deriuata sententia est res procreatas, atque productas quaedam esse vestigia quae Deus eas procreans tanquam patiens pedibus infinitae potestatis, impressit in nihilo. Per eadem naturae contemplator quasi venaticus canis sensuum acumine sagacitate mentis odorando progrediens, metiendo, ratio cinando, inferendo reperit eum earum auctorem, ac latentem licet in suae diuinitatis lumine deprehendit. Non quidem omnes perfectiones dei, quas nobis oracula diuina patefecerunt hic diligens venator hac inuestigatione colligit, ex ea tamen tum Deum in natura rerum inesse, tum earum Architectum molitorem, atque opificem fuisse tum iisdem vniuersis, ac singulis praesidentem providere; tum denique immensae virtutis, atque infinitae potestatis esse potest inuestigator idem intelligere.

Nam si Pythagoras Italicae Philosophiae maximus splendor tot laudibus commendatur, quid ex olympico stadio sexcentorum pedum, quod Herculis suis plantis fuerat aliquando metatus, corporis eius magnitudinem ingenij quasi decem peda metator bonus comprehendit; docuitque praeterea ratiocinator; item optimus symmetriae naturalis corporum humanorum habitatio ratione, quanto esset aliis hominibus ille procerior: naturae speculator, & rerum, ut ita dicam accuratus decempedator; non ex ipsis Dei parentis omnium immensam colliget infinitatem; sed quid ego rationibus probo id fieri posse quod constat Aristotelem sagacissimo ingenio praestitisse; qui de productionum motibus, & caelorum conversionibus primam

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 179

primam rerum causam inuenit & infinitae virtutis esse comperit; tum verbis Homericis vsus vnum Principem mundo praesse constituitur.

220 Cicero quoque Platonem, Aristotelemque sequutus ingenij sui bonitate naturam contemplans, isdem vestigijs indagat, reperit, probat Deum esse parentem, aedificatorem atque administratorem huius perfectissimi, pulcherrimique mundani palatii, quem tot orbes circumplectuntur, tot sidera illuminant, tot motus contrarij dispares recti, transuersi temperant, tot rerum genera complent, tanta varietas exornat, tantus ordo concinat, quem denique dierum noctiumque vicissitudines quadripartitae commutationes temporum, perennisque singularum rerum, aliarum ex aliis ortus, interitusque perpetuat.

221 Vltimum colofonem huius discursui coronidemque imponat Magnus ille Gregorius cognomento Theologus oratione secunda, de Theologia in principio, ibi: [Etenim, quod Deus sit, ac Princeps, quaedam causa quae res omnes procreauit, atque conseruet, tum oculi ipsi, tum lex naturalis docet; illi dum rebus in aspectum cadentibus aciem assignunt, easque, & pulchre fixas & stabiles esse, & progredi atque immore, vt ita dicam, moueri vltimque perspicunt: haec autem, dum per res oculis subiectas, ac recto ordine collocatas auctorem earum colligit, atque allequitur, quemadmodum enim quispiam citharam pulcherrime confectam & elaboratam conspiciens, eiusque concinnitatem, & constitutionem aut etiam ipsius citharae cantum audiens, nihil aliud, quam ipsum citharae conditorem, atque cytharædum mente reputat, atque ad eum cogitatione fertur etiam si de facie ignotum; eodem quoque modo nobis is, qui res efficit effectasque mouet, atque conseruat manifestus est etiam si mente minime comprehendatur. Ac nimis profecto hebes, & stolidus est quisquis non huc vsque sponte sua progreditur, naturaliumque demonstrationum vestigijs claris insistit, atque adeo hoc sibi persuadet ne id quidem Deum esse, quod vel imagine quadam animi concepiamus, vel orationis penicillo, vtrunque descriptimus.] Quid dulcius hac ad citharam affabre elaboratam Gregorij, musice harmonia dulcius, in qua verba quoties incido quasi in florem Nectaris, in medullam mellis, in Ambrosiae suauitatem primam incidisse videor. In quibus aduertat P. Vasquez, propositionem illam [naturaliumque demonstrationum vestigijs claris insistit,] quae sine dubio tota Gregorij Nezeni protectione ad quam confugebat tanquam ad aras pernitus destitutum spoliatum seque exaratum oculis usurpabit.

SVBSECTIO V.

Quantum argumentum principale ponitur.

222 Via in hoc orbe terrarum multa sunt, quae ad sui productionem infinitam in operando virtutem requirunt, & a qua tanquam a causa principali necessario debeant effici, & in lucem edi; ex quo manifeste colligitur dari à patre rei causam quandam ita praestantem, & infinita virtute pollentem, vt diuinam, & omnipotentem iure quidem optimo appellare debeamus; animus namque rationalis vtpote immortalis, ab omni concretionem terrestri segregatus independensque

I. P. Tom. II.

ab omni materia, vt latissime libris de anima demonstro, necessario debet proprie creari, hoc est ex nullo praesupposito subiecto produci.

Sicut etiam materia prima, quae quia primum omnium subiectum est, ab alio primo subiecto dependere, ex eiusque potentia educi nequaquam potest; si hoc negotium aequa veritatis, ac rationis lance ponderetur; alias materia prima vel non esset primum subiectum, vel si adhuc esset primum educeretur ex alio, necessario etiam illud, ex quo materia prima educitur, ex alio priori subiecto educeretur, ac proinde daretur sine dubio processus in infinitum in causis per se, & essentialiter subordinatis, quod falsum esse supra probauimus: ergo animus rationalis, & materia prima ex nihilo creantur à causa ipsos producente; sed nulla finita, & limitata causa potest ex nihilo producere, ac per consequens proprie creare: ergo causa, quae creauit materiam primam, & animum rationalem, est infinita & illimitata, & increata: ergo Deus.

Quod vero creationis munus petat causam non limitatam, ac finitam late probauimus in physicis, & Pater Suarez, manifesta demonstratione conuincit, & in hunc modum breuiter, ac dilucide ostenditur, quia omne creatum, & finitum necessario debet constare actu, & potentia, siue physicis, siue metaphysicis; quia omne creatum ex eo quod non sit actus parus in essendo, debet esse imensus, & immixtus potentialitate, cuius argumentum est, quod omne ens creatum, vt supra docuimus à possibilitate ad existentiam media actione suae causae extrahitur, quare siue Angelum concipias, siue animum rationalem consideres, inuenies in illis compositionem ex natura & substantia, ex possibilitate, & existentia, quae sunt potentiae, & actus metaphysici. Item in ipsis reperitur compositio ex potentia substantiali, siue ex substantia receptiua accidentium, & operationum; si autem in reliqua composita physica oculos conicias, verbi gratia, in hominem, mixta, elementa & caelos, sine dubio comperies esse constituta ex materia, & forma, quae sunt actus & potentiae in genere physico.

Itaque euident est, constitutionem cuiuscunque creaturae, esseque ipsius, petere, ac praesupponere potentiam ex qua sit, siue qua nullo modo, aut esse, aut concipi potest; atqui modus operandi alicuius causae sequitur modum essendi ipsius, & cum ipso proportionatur: ergo sicut modus essendi cuiuscunque creaturae petit, & exigit necessario potentiam passiuam, ex qua sit; ita similiter, parique ratione omnis operatio & productio creaturae petit potentiam passiuam, ex qua fiat necessario; & quam necessario, & essentialiter praesupponat; vnde sicut omnis creata entitas dependet necessario à potentia passiuā, siue physica siue metaphysica, ita similiter omnis operatio creaturae, quia etiam creatura est & à creatura cum proportionem oritur, petit necessario potentiam passiuam, à qua dependeat, & praesupponit potentiam receptiuam, ex qua fiat, & ex cuius potentialitate producat terminum; atqui huiusmodi productio, & operatio necessario est editio & generatio, & minime creatio: ergo nulla operatio creaturae est creatio.

Ergo euident colligitur nullam creaturam posse creare, quod expresse docuit Athanasius ser. 3. contra Arianos cum dixit administrare creaturam, ac seruare est, condere autem, atque creare solius Dei.

Z.

Verba